

پرسا کوردی دبہ لگہ نامہ یہ کا ہہ والگ یریا ٹہ مریکا دا ل ساللا

ا کاروان صالح ویسی

Kurds are the major element of the population in the mountainous areas of southeastern Turkey, northeastern Iraq, and northwestern Iran and form a high percentage of the population in the foothills of northern Syria and portions of southwestern Armenia (see accompanying map). These predominantly Kurdish areas, which have never been a formal and are difficult to define precisely,

Kurdistan, the land of the

The Kurds are an ancient people of mixed Anatolic and Caucasian strains. Early Greek historians and

appear to have been and, in some cases, describe the living in area now referred to

سەرکردەكى باومرپىكىرى دناڧ كوردان
 دا نىنە لىدۇيڧ بەلگەنامەيىن ئەوان وەلاتيىن
 كورد لى دژىن كورد نەخۇدان شىيان
 بەلكۇ بتنى بۇ بەستقەئىنانا بەرژەوهندىيىن
 سىياسى دباشن

لرەسەنەتيا ھۆزان :

د بەلگەنامەيىن ھەوالگىريا ئەمىرىكا دا ھاتىيە خۇياكىرن، كۇ خەلكى كوردستانى ئەوئ ژ ھۆزىن رەسەن يىن كوردى پىك دەيىن، بىكۆكەكى سەرەكى يىن ئاكنجىيىن چىايىنە ل دەقەرپىن باشۆرى رۇژەلاتى تۆركىيا، باكۆرى رۇژەلاتى عىراقى، باشۆرى رۇژاڧايى ئىرانى و رىژەيا زۆرىنە يا ئاكنجىيىن ل دەقەرپىن بلىد يىن باكۆرى سۆريا و بەشەك ژ باشۆرى رۇژاڧايى ئەرمىيا پىك دئىنن، ئەق دەقەرپىن رەسەنكىن كوردى ژ خەلكەكى تىكەل يى كۆچەر و قەققازى پىك دەيت.

- (۳) مىيۇن ل تۆركىيا
- (۱) مىيۇن ل ئىرانى
- (۱) مىيۇن ل عىراقى
- (۱۵۰) ھزار ل سۆريا
- (۱۵۰) ھزار ل ئىكەتيا سۆقىيەتى

ھەرەسا لىدۇيڧ ئەوان پىشەھات و كاودانىن دناڧ دەقەرپىن كوردى دا ھاتىنە دىتن، سەنتەرپىن باژىران وەك بەغدا، بەيرۆت، دىمەشق، ئەنقەرە و تەھران رىژەكا ديار يا كوردان لى دژىان ھەرەسا ھندەك گرۆپىن بتنى يىن كوردا ل تۆركىيا، ئىران و ئەفغانىستان ھاتىنە دىتن.

دىرۆكئىسى و چوگرافىناسىن دەستپىكى يىن يۇنانى داىە خۇياكىرن، ئەو خەلكى ديار بووى، كۇ كوردە ئەو جەئ ئەو لىژىن ب وەلاتى كوردا (كوردستان) سائۇخەت داىە. ھەرەسا مېژوونقىسىن عەرەب پەيڧا (كورد) ھەر ژ چەرخى (۶) زاينى بكارئىنايە. ئەق دەقەر قارى يا كورد لى ئاكنجى بەردەوام كەقتىە ژىر كارتىكرنا رۇژاڧايى و نۆيىونان قە.

دبىت زمانى كوردى دابەشى دوو زەراقىن سەرەكى بىت، كرمانجى ل باكۆرى رۇژاڧايى كوردستانى دەيتە بكارئىنان، كوردى^(۱) ل باشۆرى رۇژەلاتى كوردستانى دەيتە بكارئىنان، دگەل دا ب سەدان زەراقىن ناڧخۆمىي يىن گرېدايى ىشان ھەردوو زەراقىن دىقە يىن ھەيىن، ھەژى پە بىژىن، زەراقى سۇرانى ژلايى ھۆزىن گرنگ يىن كورد ل عىراقى و ژلايى گوندىيىن نەتەومپەرورمىيىن شارستانىقە دەيتە بكارئىنان، ب تايىەتى ب شىومىيەكى بەرفرە ل مەباد دەيتە بكارئىنان، ل عىراقى، كوردا پىتېن نقىسىن نىنە بەلكۇ پتر پىتېن گوھورى يىن فارسى^(۲) بكارئىن، كوردىن تۆركىيا و ئىرانى زمانى خۇ يى نقىسىن نىنە و پەيڧىن لاتىنى و فارسى ژبۇ نقىسىن بكارئىن، كوردىن ئىكەتيا سۆقىيەتى پەيڧىن ئەرمەنى دگەل ھندەك پەيڧىن دى بكارئىن، سەرپەراى نەبوونا پىتېن ئىكگرتى يىن كارىگەردناڧ كوردا دا، ھندەك زەراقان شىومەزارىن بەرفرە ھەنە تا دگەھىتە وى رادەكى كۇ تىگەھشتا وان بزمەتە، لىدەقەرپىن سنۆرى، گەلەك كورد تۆشى زلم و زۇردارى بووينە ژلايى ھەقسنۇرىن خۇقە، نا گەھشتى يە وى رادەيى زمانى وان وەك يى تۆركى، عەرەبى و فارسى لىھاتىە و زمانى خۇ يى رەسەن ژبىر كرى يە.

سەرپەراى ھندى ژى پترىا كوردا كۆچەرن، گەلەك ژ كوردىن نۆكە ب كارى چاندنى قە دمژىلن و بقى كارى دژىن ب تايىەتى ل دەقەرپىن چىايى يىن وەلاتى خوو، دگەل ھندىدا ژى، ھندەكىن دى كۆچبەر دەقەرپىن شارستانى واتە باژىران بووينە ژبۇ دەستپىكرنا ژيانەك نۆى و رىژەكا زۇر كىم يا داھاتى بۇ ژ بەغدا و دىمىشق دەيت، رىژەكا كىم ژ بنەمالىن خۇدان دەستەلات كارتىكرنا رۇژاڧايى لىسەر ھەبوو، بەلىق دىياڧى ئابۆرى و سىياسى دا زۇر سەرەكەفتى بووينە، ھەرچەوايىت، پەيوەندى و ژيان دناڧ كوردا دا ھىشتا كارتىكرنا كۆچبەر و چاندنى يا ل سەر ھەيى. ھەرەسا سەرەدەرپىن نەگونچايى دگەل دەيتە كرن و ھەزارا، ھەرەسا گرېدايى سەرەكردىن خۇ يىن ھۆزان و خۇدانىن ئەردانن، ئاغا و سەرۆك ھۆزىن وان پىشتەقانىا وان دكەن.

سەرکردەكى باومرپىكىرى دناڧ كوردا دا ئىنە، لىدۇيڧ بەلگەنامەيىن ئەوان وەلاتىن كورد لى دژىن، كورد نەخۇدان شىانن بەلكۇ بتنى بۇ بەستقەئىنانا بەرژەوهندىيىن سىياسى دباشن، لىدۇيڧ بەلگەنامەيىن ھەوالگىريا ئەمىرىكا ژمارا كوردا دگەھىتە نىزىك ۱۲ مىيۇن ل رۇژەلاتا ناڧىن و رىژەيا وان بقى رەنگى ل خۇارى ھاتىە دياركرن :

ب. رېڭخستن و سەرکوردايه تي :

رېڭخستن يېن كومه لايه تي، ئابۇرى و سياسى ل ئه وان ده قهرين كورد لى دژين هاتينه رووخاندىن ژلايى وهلاتان قه، ئەندام يېن خيزان يېن گوندان ژلايى سەرۆك يېن وان ئاغا و بهگانقه هاتينه كونترولكرن، جۇره كى دى يى سەرۆك يېن ھۆزان ھەيە، كۆ ئه و زى (شېخن)، كۆ ئاقه كە ب سەركرده يېن ئاييىنى ئه و يېن برىكا ريباز يېن ئاييىنى رادىن^(۳) هاتيه به خشين، برىكا ئاقدار يى بۇ شيان يېن ژبو نيشاندا نا دلۇفانى و سهر يۇزان، شېخان پشتە قان يېن به رفره به دستقه ئيتايىنه و بۇ جى به جىكرنا ھەمى ئارماتجان شېخ بوويىنه سەركرده و ماقۇيل يېن ھۆز و عه شپره تان.

شېخ و ئاغا يېن ل سهرى ھەرما ماقۇيلان كۆ وهك نۇيىنەر و ئاخىتتكره يېن ھۆزان ده يته نياسين، ئاغ چوو كاران ئەنجام نادەن، به لى دانوستاندا دگهل حكومەتان ئەنجام ددەن، دەست ب بازگان يى دگهل ھۆزان دكەن و ھەفركى و ئاريشە يېن دناف ھۆزان دا چاره سەر دكەن، ھۆز پشتە قانيا سەرۆك يى خۇ برىكا سيستەم يى شىكار يىكرن چاندنى (كەراخىكرن) يان بەشدار يىيا راستەوخۇ. دگهلەك كاودانا داھۆزى چوو ناسناف نين بۇ وى ئەردى بكار دئيت، بهرۇقاژى مافى ميراتگ يىرى يە و چوو دەستەلات ل سەر ئەردى دچاندن ل دمورويە يېن گوندان زى نەبوو، واتە ھەمى ب ئەردى سەرۆك ھۆزى يان سەرۆك يىنە مالى دەتە نياسين.

ب مەرەما پاراستنا داھاتى ئەردىن چاندنى، ھندەك سەرۆك يېن ھۆزان ب قەرمى كونترول ل سەر ئەردى ھۆزان كر بوو، ئەق يىن ئەدشيان يان ئەق يان ئەقى يىنگاقى باق يىزن بلەز داھاتى وان كىم بوو، ژبەركۆ زەلام يېن ھۆزان بەردەوام رەتكىر يىگ يىرى ب سيستەم يى رېڭخستى يى دەريە گايەت يى بكەن.

ج. ھەلۇيىست :

ژ تاييەتمە ندى يېن نمونە يى يېن كەسايەت يى كورد ئه وه، كۆ بەردەوام دق يىت بمينتە بتنى داكۆ بتنى دەست بكارووبار يىن خۇ يىكەت، بزمانى خۇ يى دەيىكى باخقىت و بزقرن بۇ فېرگەھ يىن خۇ بخۇ، كوردان ب بەردەوامى بزاق كرى يە گوربانكار يېن كومه لايە تي و سياسى پەيدا بكەن، سەرەراى ھندى، پىچەك ئىكگرتن دناف وان دا. يا ھەيى، ئاريشە يان كونترول ل سەر ئاست يىت ئاقخويى كرى يە و دەر ئەنجام يېن چاره سەريى بتنى گونجايىنە بۇ ئاست يىن

ئاقخويى، مەبلەغ يارىيى يى دەيتە مەزاختن بۇ قۇتابخانە و پىدق يىن تەندروست يى بۇ كوردان ب باشى ديار بوويە، كۆ حكومەت يىن ئاقەندى لدويىف داخواز يىن وان ناھيت.

دگهلەك نمونە يان دا، ئه و سەركردين ئەشيان بەردەوام يى بدن وەفادار يىيا خۇ بۇ دەستەلات يىن ئاقەندى، دەست ب خەباتا چەكدارى ب دژى حكومەت يىن ئاقەندى كرى يە و پشتى. ھيرش يىن بزەحمەت سەرھەلدان يىن وان هاتينه ژناقېرن، كورد چەك خۇ ب باشى و شارمزا يى بكار دئيتن و مفايەك زۇر باش ژ جيايان ومەرگرت يە ژبو بەرەقان يىكرنا وەلاتى خوو، ل ئەقرو، ھەرچەوايىت، سۇارچا كى « شەر كەرى بتنى » نەگونجايە بۇ ھىزى ژبو بەرھنگار بوونا فرۆكەيان و پىزان يى ئىكگرتى، ئەگەر كورد بدروستى بەيتە پر چەكرن و رىقەبەرن، كوردان شيان يىن زۇر باش يىن سۇارچا كى و شەرى پارتيزانى يىن ھەين، بەلئ شيان يىن رېڭخستنا لەشكەرەك يى رېڭخستى و ئىكگرتى نين، ھەر وەسا گوندىن بەرفره ئەويىن ل كوردستان يى بەرف رووخاندىن چوويىن، ژبەركۆ رەتكىريە گوھدار يىيا ماقۇيل يىن خۇدان ئەرد بكەن، ھەتاكۆ سەركردين ھۆزان، ئەويىن تووشى ئاريشە يان بوويىن ھەزا ھەلگرتنا چەك يى ب دژى حكومەتان نەمايە.

ئزير فشار يىن رزىما عبدالكرىم قاسمى، پتريا سەركردي كورد ل عىراق يى ب شىومەيەك نەگونجايى كارقەدان ئەنجام دايىنە يان خۇ پرسىن خلاس كرى يە برىكا ھىلانا وەلاتى و پشتى ھينگى رۆلەك نەژھەژى گىرايە، ئەف جۇرى كارقەدانا نەيى سروسىتى يە، بەلئ دناف كوردان دا ب بەردەوامى دەيتە گوھور يىن، گوھور يىن رىكىن دابوونەريتا ب رەنگەك ھىدى دەست يىكرى يە، ژبەركۆ ب شىومەيەك بەرفره گوھور يىن ب رەنگەك بەرفره ژبو ھىلانا بتنى يا دەقەر يىن وهك كوردستان يى دەست يىكر بوو.

لاپهرين ده ستيپيڪي بين بهلگه نامي

Approved For Release 2000/04/17 : CIA-RDP79-01009A002500030006-6
 NOT RELEASABLE TO FOREIGN NATIONALS
 Copy No. 20

~~CONFIDENTIAL~~

GEOGRAPHIC INTELLIGENCE REPORT

THE KURDS IN 1959

CIA/RR GR L-60-2
 March 1960

5
 9-2771
 REVIEWER: 372014

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY
 OFFICE OF RESEARCH AND REPORTS

NOT RELEASABLE TO FOREIGN NATIONALS
 S-E-C-R-E-T

Approved For Release 2000/04/17 : CIA-RDP79-01009A002500030006-6

S-E-C-R-E-T
 Approved For Release 2000/04/17 : CIA-RDP79-01009A002500030006-6

CONTENTS

	Page
I. The People	1
A. Tribal Origins	1
B. Organization and Leadership	3
C. Attitudes	4
II. Tribal Relationships	5
A. Tribal Coalitions	5
B. Tribal Disunity	5
C. Dissatisfaction With Current Conditions	7
III. Activities of Parent Governments	8
A. Iran	8
1. Government Pressure	8
2. Impact of the Iraqi Revolution	10
3. Continued Government Distrust	11
B. Iraq	12
1. The Unity Theme	12
2. Increasing Pressure in 1959	14
C. Turkey	15
D. United Arab Republic	17
IV. Kurdish National Movements	19
A. The Rise of Kurdish Nationalism	19
B. Nationalism Today	22
C. Prospects for Autonomy	25

Map

Following Page

Locational Map 25

~~CONFIDENTIAL~~

Approved For Release 2000/04/17 : CIA-RDP79-01009A002500030006-6
 S-E-C-R-E-T

S-E-C-R-E-T
 Approved For Release 2000/04/17 : CIA-RDP79-01009A002500030006-6

THE KURDS IN 1959

I. The People

A. Tribal Origins

Kurds are the major element of the population in the mountainous areas of southeastern Turkey, northeastern Iraq, and northwestern Iran and form a high percentage of the population in the foothills of northern Syria and portions of southwestern Armenia (see accompanying map). These predominantly Kurdish areas, which have never been a formal political entity and are difficult to define precisely, are known collectively as Kurdistan, the land of the Kurds.

The Kurds are an ancient people of mixed Semitic and Caucasian strains. Early Greek historians and geographers mention people who appear to have been Kurds and, in some instances, describe them as living in the area now referred to as Kurdistan. Arab writers have used the term "Kurd" since the IX Century. The isolated mountain areas inhabited by the Kurds have been largely bypassed by modernization and the influence of Westernization. Although at one time they were almost exclusively a nomadic people, many of the present-day Kurds have adopted a more settled agricultural life, especially along the fringes of their hill country. Others have migrated to urban areas in search of a livelihood and now constitute large, very low income groups in cities such as Baghdad and Damascus. A few, mostly from influential families, have been thoroughly Westernized and have become successful economically and politically. The rank and file of the Kurds, however, are still isolated

Approved For Release 2000/04/17 : CIA-RDP79-01009A002500030006-6
 S-E-C-R-E-T

S-E-C-R-E-T
 Approved For Release 2000/04/17 : CIA-RDP79-01009A002500030006-6

nomadic and seminomadic agricultural people. They are illiterate and impoverished and are dependent upon their tribal leader or landlord -- in most instances one and the same person -- for support and guidance.

No reliable figures on Kurdish population are available. Estimates from countries in which the Kurds reside are all based on inadequate sampling that may well have been altered to suit political ends. Estimates of the total number of Kurds vary from 3,000,000 to 9,000,000. It is reasonable to assume that they number between 5 and 5-1/2 million and are distributed as follows:

Turkey	3,000,000
Iran	1,000,000
Iraq	1,000,000
Syria	150,000
USSR	100,000

In addition to the concentrations found in the predominantly Kurdish areas, urban centers such as Baghdad, Beirut, Damascus, and Teheran have sizeable Kurdish colonies. Isolated groups of rural Kurds are found in Turkey, Iran, and Afghanistan.

The Kurdish language may be divided into two groups of dialects: Kurmanji, spoken in northwestern Kurdistan; and Kirki, spoken in southeastern Kurdistan. Hundreds of variant dialects related to these two major groups are known by their local names. Sorani, the dialect used by most of the important tribes of Iraq and by most nationalist-inclined Iraqi urban dwellers, is widely understood in the Mahabad area of Iran. In Iraq, written Kurdish uses a modified Persian script, but the Kurds of Turkey and Iran do not have their own written language. The Kurds of the Soviet Union communicate in the Cyrillic alphabet, with some

- 2 -

Approved For Release 2000/04/17 : CIA-RDP79-01009A002500030006-6
 S-E-C-R-E-T

پەيوەندىيەن ھۆزان :

۱. ھەقىقەتەنمۇ ھۆزان

ۋىنەكن عمر خان شىكاكى
دگەل ھىندەك كەسايەتپان

ھەقىقەتەنمۇ دىققەت ھۆزان دا ب بەردەوامى ھاتىنە دروستىكرن و دووبارە ھاتىنە رىكخستىن، لىقى وەختى دا، زمانى سۆزنامىن ژىبو دومامى ئىنانى دگەل ھىندەك كىم ژىبو ھەقىقەتەنمۇ ھۆزان، سەپرەمى ھىندى، ھەقىقەتەنمۇ ھۆزان ھىندەك بۇ ماۋىيەكى درىژ قەكىشايە، ھىندەك ل وەختىن ئارىشەيان دا ھاتنە دروستىكرن ژىبو نەھىلان و چارەسەرىكرنا ھەقىقەتەنمۇ كەقن، ھىندەك چارا ھەلۋىستى ھۆزان بەرامبەرى حكومەتەن ئەوان وەلاتىن لى دژيان، ھەقىقەتەنمۇ لىيۇردن، ئۇيۇرسىيۇنەك چالاک بوو، ئەف چەندە ھاتنە ئەنجام دا ژىبو بەدەستەنمۇ ئىنان و پاراستنا بەرژەۋەندىيەن ھۆزى يان سەرۋىكى ھۆزى. ل سەردەمى نۆكە دا، چوو حكومەتەنمۇ پۇژھەلاتا ناھىن نامادە نىنن پىشتەقانىا مىللەتە كورد بكت، ل سەر دەمەك كەقن دا، ھىزوبىر وەسا ھاتنە نىشان دان، كۆ ئارمۇزىيەن كەسايەتى و ھەقىقەتەنمۇ دىنە ئەگەرى لاوازا پەيوەندىيان دىققەتەنمۇ ھۆز و حكومەتەن دا.

۲. نەئىكىگرتنا ھۆزان :

ب شىۋەيەكى گىشتى سەردەرىيا ھۆزا كوردى ھەمبەرى سەرۋىكى خۇ، كوردىن دى و حكومەتەنمۇ گەلەك بەزەمەتە بەيتە شىۋەكەرن، پۇژ ب پۇژى كارتىكەرنەك بەيز ژىلايى دابوونەرىتاقە ل كوردان دەيتە كرن و ژيان سەركىشا ھوشيارىيا پادەستاندىن يە و ل سەردەمى ئارىشەيان ئەو ھۆز بىتىن يە و بەردەوام لىدەلىقەيان دگەرىت، نەبىتىن ھىزوبىرىن چودا دىققەتەنمۇ ھۆزان دا ھەيە، بەلكۇ ھۆزەك بىتىن ژى زۇر ب كىم لىسەر نىك ھىز دراۋەستىت، لىدۇيى ھىزوبىرىن پىتريا كوردان، (كوردى پىرۇز)، سەركردى ناھىيە يە و دىمۇنەيان دا ناف و دەنگىا سەركردەيان ل كوردستانى دەنگى قەدايە، بەلكۇ ناھىيەيان وان نەبوۋىە ئەگەرى كونترۆلكرنا كارووبارىن ھۆزان. سەرۋىكى ھۆزا شىكاك (عمرخان شىكاك) ژىلايى پىتريا كوردىن ئىرانى و حكومەتەنمۇ ئىرانى قە ب (زەلامى مەزىن گىرنگ) ھاتە نىاسىن و ژىلايى چىكاكى قە رىزەك ژەھى لىدەھاتە گرتن، دگەل ھىندىدا، كارتىكەرن و ھىزا وى ھەتا دىققەت ھۆزا وى بخۇدا نەيا تەمامم بوو. ئەف لاوازا گىشتى يا پىشتەقانىكرنا سەركردىن كورد ب نەئىكىگرتن و نىك رىزى ھاتە سالىۋەتەنمۇ دان، ئەف چەندە دىققەتەنمۇ كوردان دا ھەيە و ب شىۋەيەكى ھىز كارتىكەرن ل رىكخستنا كوردان كرى يە.

نەرىكخستىن و تۇندوتىزى يىن كۆ تايىتەتمەندىيەن پەيوەندىيەن ھۆزان پىك دىنىت ژ ئەنجامى كۆمەكا باروۋىكىن ھەستىار و ھارىكار بوۋىنە، گەلەك ھۆز و گىرۋىيەن دىققەت ھۆزەكى دا دگەل كاودانا دا ژ لايى دىمۇنەيەنمۇ ژ نىك چوودانە ل وان جەيەن لى دىككىجى، كۆمەلگەھىن ھەزار نىشەن يىن ل ئىككىجىن ل دۇلاكى ژ دۇلا بىرەقە، ب تايىتە ل زىستانى يىزاقى دكەن بىمىن بىتىن ژىلايى ھىزى و كاركرنە قە، ھەروەسا سىنۇرىن ھۆزان دىچە ھەتا سىنۇرىن لىقەدەۋەتەنمۇ و چوداھيا پىشھاتىن سىياسى ل وان وەلاتان ئەۋىن سەرۋىكى ھۆز لىدۇرىن و ئىككىگرتنا كوردان ئالۇز دكەن، ئەزموۋىيەن بۇرى، گەلەك جۇرىن بى باۋەرىيە و تىرسى بۇ حكومەتەنمۇ نەھەندى ژ ھۆزىن كوردى پەيدا بوۋىنە، ھىندەك بەھمان شىۋە بەرىخۇدەن ئارمۇزىن پۇسىيا، كۆ لىدۇيى ھەمان ئارمانجىن وان وەلاتان دىچىت يىن كۆ ئەو لىدۇرىن، دگەل ھۆزان، خىزانىن دەرىبەگ و ماقولىلان بەردەوام گىرداى پىرسىيەن سىياسى نە، زىكا ناھىنە ژىبىركرن و بەردەوام ژىدەرىن سەرمەكى يىن شەرانى، ھەروەسا ئەف بى باۋەرىيا كۆ بەھى دابوونەرىتان پىقە ھاتىە گىردان، بەردەوام نەباۋەرىيا سەركرداىەتەنمۇ دورىست دىكەت و ھەقىقەتەنمۇ ھۆزان ژىلايى دىبەت، ھەروەسا رىبازىن ئايىنى ژى كارتىكەرنەك بەيز ل سەر تاكى كورد ھەيە، رىبازىن ئايىنى ۋەك نەقشەبەند لايەنگىرىن خۇ دىققەتەنمۇ ھۆزا دا ھەيە، سەپرەمى ھىندى پىتريا كوردان گىرداى رىبازا سونى نە، شەرىن ئايىنى دىققەتەنمۇ ھۆزىن ەلەۋىيە و پارىزگەرىن شاقى دەيتە روۋىدان.

كەلەك ۋ كوزدا بەرىخوددەن سىنارىۋا
 ئىكەتتيا سۆڧىەتى و ئەزموونىن
 كۆمارا مەباد دگەل وەك تەكتىكىن
 شەيتانى يىن حكومەتىن ئىران، عىراق،
 سۇرىا و تۇركيا

نەرازیبۇون ژېئىشەتەن نۆكە :

نەرازیبۇون دگەل حكومەتا و بارودۇخېن نۆكە زۇرا بەیزە دناق ھۇزان دا، ئەف نەرازیبۇونا بەیزل عىراقى دەیتە دیتن، پەیدابوونا كۆمارا ئىكگرتیا عەرەبى و دروستكرنا ئىكەتیا نۇردنى و عىراقى ترسەك بەیز دناق كوردین عىراقى دا پەیداكىرى یە، پىرۇپاگندین حكومەتا عبدالكریم قاسمى بۇ براپەتیا دناقبەرا كورد و عەرەبان دا نیشانین سەرورمیا عەرەبى پېشە دیارن، كاودانین ھارىكار بۇ شۇرەشا عىراقى و زفرینا مەلا مستەفا بارزانى ژ ئىكەتیا سۆڧىەتى و ھەولین كوشتتا عبدالكریم قاسمى چالاكېن سىاسى دناق كوردا دا ھەستیار كر بوون، بەلى ھىشتا چوو بزاقین كوردا دەست پېنەكر بوون، پتزا ھۇزین كوردى پشەتەفانیا حكومەتا عبدالكریم قاسمى نەكەن، ژبەرکو ژ ھزروپیرین نەتەوہ پەرستیا عەرەبى دترسن، نەباوهرىیا مەلا مستەفا بارزانى ژ حكومەتا عبدالكریم قاسمى و ئىكەتیا سۆڧىەتى ژلايى ھەفالىن وى ۋە زۇر بەربەلاۋە، كەلەك ۋ كوردا بەرىخوددەن سىنارىۋا ئىكەتتيا سۆڧىەتى و ئەزموونىن كۆمارا مەباد دگەل وەك تەكتىكىن شەيتانى يىن حكومەتىن ئىران، عىراق، سۇرىا و تۇركيا.

چالاكېن حكومەتىن ھەقسنۇر :

۱. ئىران :

أ. فشارین حكومەتى :

دېئىگاڧىن خۇدا ژبو كونترۇلكرنا پىرسا كوردین خۇ، حكومەتا ئىرانى دەست ب فشار و ھىرشان كر بوو، حكومەت ئىرانى ب سىاسەتەك نەگونجایی سەردەرىي دگەل كوردا كرى یە، ھەوايى سەردەرىيى، ئەفە حكومەت پالدايى پى سەردەرىيى دگەل كوردا بكەت، لدۇيىف ھەوايى سەردەرىيا كوردا ئەوئ پى پەيوەندى دگەل دەرگەھین حكومى ھەين ھاتیە كرن، شیانین كونترۇلكرنا دەقەرین كوردى گریدايى ریزا ھیزا لەشكەرى ئىرانى بوو، بەلى جھین ئاسى و نەپشكەفتى يىن باكۇرى رۇژناڧاين ئىرانى ب دروستى نەھاتبوون كونترۇلكرن، پەیدابوونا دەلیڧەیان، كورد دەینە پالداان حكومەتىن ناڧەندى پشت گوبھافىژن، حكومەت ب باشى ھايدارى ئەفە چەندئ بوو، كۇ ئاڧاكرنا كۆمارا مەباد دناق ئەردئ ئىرانى دا، ھیزین دەرەكى ل پشت بوون، ئەگەر نەدھاتە دروستكرن.

سەردەرىيا نەچاڧەرپكرى یا ھۇزین كوردى ل عىراقى زۇر باشى ھاتینە شۇڧەكرن برپكا ئىك ژ روويدانین ساللا ۱۹۵۹ئ، فشارین حكومەتا عبدالكریم قاسمى بۇ چاكسازین چاندنن، ھىرشین دەستەسەركرنن، سىاسەتا تۇندا مەلا مستەفا بارزانى و رىكخستین پارتا كۆمبۇنستى، بووینە ئەگەرئ روويدانا شۇرەشەك نەبەیز ژلايى ھۇزا برادۇستى ۋە، ئەف چەندە ل بەھارا ساللا ۱۹۵۹ئ، بۇ ئەگەرئ پەنابەر بوونا ھۇزا برادۇستى، ھەركى و سندیان بۇ تۇركيا و ئىرانى، پشەت ماومیەك كورت، ب تاییەتى ل ھافینا ساللا ۱۹۵۹ئ، دگەل نەرازیبۇونین ب دزى پشەتین تۇركيا و ئىرانى بخۇڧە گرتین، حكومەتا عىراقى سۇزدا بوو خۇران و چەكى پشكېشى ئەوان كەسان بكەت ئەوین دزقرن عىراقى و ئەف چەندە بۇ ئەگەرئ ھندئ ژمارەك زۇرا یا خەلكى بزقرن عىراقى ۋە.

كارگىریین لاواز و بى سەرورەر یىن حكومەتىن تاییەتمەندىین پەيوەندىین حكومەتىن لدەقەرین كوردى بۇ چەندین سالان پىك ئىناینە، نۆینەرین حكومەتىن، ب تاییەتى لەشكەر زۇر تۇندى بووینە دسیاسەتا خۇ دا بەرامبەرى كوردا، ب شیومیەك گشتى كورد ب مرۇڧىن پىس، نەخۇندەوار، نەھارىكار، بى باومر و ب گشتى ب دۇژمنین ئىرانى دەینە بەرىخۇدان، سەركردین لەشكەرى برپار لدۇيىف مېشكى پىدقېین ناڧخۇیى، دابوونەریت، ئاستى كەسایەتین ناڧخۇ و ھیزین لەشكەرى كەل و پەلین كوردا بى قەرەبووكرن بخۇ دبن، ئالۇزیا پەيوەندیان دگەل حكومەتىن بوویە ئەگەرئ دورستبوونا نەلیكتىگەھشتن و پتر بارودۇخېن ئالۇز و سەخت كرىنە.

پيشكەفتنا دەقەرئىن كوردى گەلەك لاوازىيوى،
خۆاندن و تەندروستى ھاتىنە پىشت گۆھاقتىن، حكومومەتا
تەھران زۆر ب كەمەتەرخەمى بەرىخۆدايە بەرژەوئەندىيىن
گشتى يىن خەلكى، لىدەمىن گەنجىن كوردان دەست
ژ دابوونەرىتان بەردايىن و دەست بخۆاندنى كرىن، ئىدى
حكومومەتى شيانين چارەسەركرنا كىشا كوردى
نەمان و زۆر بۆ بزمەت كەفتبوو، ب شىوئەمىيەكى
بەرفرەھە كورد ب بەردەوامى دووبارەكرنا ژىستاندا
پارەين گەندەليا ئىرانى و خەلەت بكارئىنا رېئەبەرنى
بەرچاڧ دكرن، ئىدى ئاستى لاوازى ئابۆرى يى كۆ
پتريا كوردان بۆ ماوى چەندىن سالان ھەى، جىلىخ نۆى
پى رازىنەبوون و دقيا ئەقى چەندى بگوهورن.

دەندەك كەرتىن حكومومەتى دا ، كارووبارىن
لاواز دىناڧ كوردان رىكخستى بوون، ھندەك جارن بزاف
دھاتنە گرن ژىو دروستكرنا بارودۇخەكى ژىو باشكرنا
پىشھاتىن ھەوالگىرىن دىناڧ كوردان دا. ل نىسانا
۱۹۵۸ئ، كۆمبوونەك ژىو رىئەبەرنە كارووبارىن كوردان
ھاتبوون ئەنجام دان، بەلى شۆرەشا ۱۴ تىرمەھى ل عىراقى
، بۆ ئەگەرىن جارەكادى پىداچوون دىسپاسەتا ئىرانى
بەرامبەرى پىسا كوردى دا بەئىنە كرن، ھەوالگىرىا
نەتەومىي و ئازانسا پاراستىن (ساقاڧك)، داخاوتيا پىشھەبەرنى
ژىو چارەسەركرنا پىسا كوردى كر بوو.

ھەرچەوابىت، چوو ھەڧكارىين لەشكەرى بۆ ئىخستنا
ھىزا ماڧۆيلان نەھاتبوون ھاقتىن، پىشھەبەرنە بەرنامەين
پەرتووكان زۆر لاواز بوو و ب ئاستەكى زۆر لاواز دەستپىكر
بوو، بەرنامەيى (كەپشخۆشكرنا كوردان) ب شىوئەمىيەكى
زۆر برىكا پىرۇپاگندەيان ھاتىە خۆارى و بەرفرەھەيەكا
زۆر دناقبەرا ئاخفتن و كىپاران دا ھىلايە.

ب.كارتىكرنا شۆرەشا عىراقى :

پشتى روويدانا شۆرەشا ۱۹۵۸ئ، ل عىراقى،
حكومومەتا ئىران دەست ب پىرۇپاگەندەيان بۆ كوردان
كر، بەرنامەين رايۇدىي بۆ بەلاڧوكىن كوردى دگەل
بەرنامەيان يىن ل تەھران، كرمانشاھ و سەنە دھاتنە
رېكخستىن ھاتنە زىدەكرن. ل شۆباتا ۱۹۵۹ئ، ل ئۆرمىيە
ھاتە دانان، ھەرەسا ل دوماھيا سالان ۱۹۵۹ئ، بەرنامەيىن
كوردى ل تەبرىز و مەھاباد دەستپىكرن، رېئەبەرى
پىرۇگرامىن كوردى زۆر نىزىكى شاھى بوو، ئىران ۋەك
ۋەلاتى دىك بۆ كوردان و مەترسىي بۆ كۆمىئونستان،
سۆزىن پىشكەفتىن بەلەز ب كوردان ھاتنە دان، ل حوزمىرانا

۱۹۵۹ئ، پىنگاڧ ژىو دروستكرنا حكومومەتەك سەرىبەخۆ
يا كوردى ياكۆ دا دەقەرئىن رۆژناڧايى ئىرانى، ئەو دەقەرئىن
پتريا وان كورد بخۆقە گرىت ھاتبوون ھاقتىن.

ل دوماھيا بەھار و دەستپىكا ھاقتا ۱۹۵۹ئ،
پىشھاتىن كوردان كاودانەكى نۆى بخۆقە گرتبوو، ب
تايبەتى لىدەمى ژمارەكا زۆر كوردان ژ عىراقى چووينە ئىرانى،
ھەرەسا ژمارەكا پىشھاتىن دى پشكدارى دقنى دىرنازىبوونى
دا كرىبوو، ڧاكتەرى سەرەكى ڧشاريىن حكومومەتا عىراقى
ل سەر كوردان بوون، سەرەدرى و ھەلۆسىتى گونجايى
بەرامبەرى كوردان ل ئىرانى، پشپاوتىيەكا بەرفرە ل كوردان
كر ژىو چوونا پارچا ۋەلاتى خۆ ل ئىرانى و رۆلەكى
گرنگ ل وىرى گىرا بوو، براستى ژى پتريا خالىن
سۆزى ب ھىزى ھاتبوون رىكخستى بەرامبەرى پەنابەران،
لىدەمى ڧان پىشھاتىن پەنابەران دا، ھندەك ھىز ھاتنە
دانان ژىو ڧەكىشان ھەمى سىمركردىن كوردان بۆ ئىرانى
و ھالنا بتىن يا وان و پاشى دوماھىي ب بزاقا نەتەوايەتى
يا كوردى بۆ جارا ئىكى و دوماھىي بىنن.

ھايدارىبوون لىدۇر رەموشا ئابۆرى و كاودانننە خۆش
يىن پەنابەران، ئىرانى پشكدارىيەك كىم دھارىكارىكرنا
سەرۆك ھۆزىن ژ عىراقى ھاتىن كر، پىسا چەكى د
دەستى كوردان دا ب ھىز شىوئەمىيەكى بىت پىدڧىبوو بەئىتە
چارەسەركرن، بەلى ھىنگى ديار بوو زۆر بزمەت بوو،
دەندەك نەمۇنەيان دا، چەك ژ ئەوئىن نۆى دگەھشتە
ئىرانى دھاتە و مەرگرتن و دەستپىرى پىدھاتە دان، بەلى
دەندەك ھالەتان دا چەك ئارىشە بوو بۆ وان، دھەمى
ھالەتان دا، ھەمى بزاف ھاتنە كرن چالاكىين كوردان
بەئىنە دائىخستىن و ئەوئىن گومان ژى دھاتە بران دھاتنە
دىركرن، سەرركردىن ھۆزان پىشتى دھاتن بىورىنا ۋەختەكى
كىم ب شىوئەمىيەكى تۆند دھاتنە چاڧدپىكرىن.

دقى ماومىي ، كونترۆلكرن و چارەسەركرنا
پىسا كوردى بەردەوام ب كىماسى بوو و چوو سىياسەتىن
دىركرى لىدۇر نەبوون، دىمگەھىن ناڧخۆيى بەردەوام
دئامادەباشى و ترسى دا بوون، ھەرەسا حكومومەت بخۆ ژى
دھارىكارىكرنىن خۆدا ھندا دلۇڧان نەبوون و نەھندا رۆد بوو
ژىو نەھىلانا نەباومىيى ب دەستھەلاتا ناڧەندى، لىدەمى ڧشار
ل عىراقى نەماين، گەلەك ژ سەرۆك ھۆزان پىپاردا بزقرن
جەئىن خۆ، پتريا سەرۆك ھۆزان ئەڧچا چ دشارما يان نەشارما
بن دگەل زەلامىن ھۆزىن خۆ زقرىن عىراقى، داكۆ ئەرد و

ج. بەردەوامىا نەباومىرىيا حكومەتى :

مەلا مستەفا بارزانى
و عبدالكريم قاسم

ب شىپومىيەكن گىشتى ئىرانى نەباومىرى ب كوردان و نە بزاڧانەتەومىى يا كوردى ھەبوو، ب تايىەتخ ھىزىن كوردى نەجھى باومىرىيا تەھرانى بوون، دبازنەئىخ حكومەتى دا ھاتبوو دياركرن، كۆ باشتىن سىياسەت بەئتە بكارئىنان ئەو، كۆ كوردىن عىراقى نەھىنە پالدىن بەئتە ئىرانى، بەلكۆ بىمىننە بتتى دچوارچۇقى عىراقى دا، ھندەك گۆمان دەھزىن وان دا ھەبوون، كۆ رىك ب بەردەوامى ب ھندەك ھۆزىن كوردى بەئتە دان بەئتە دناڧ سنۆرى ئىرانى دا وەك ھەركىان. ھەرچەوابىت، ۱ چرىيا دووى ۱۹۵۹ئ، پىشھات ھاتنە گوھورىن ب تايىەتى پىشتى ۸۰ كەس ب گۆمانا ھەبوونا پەيوەندىيان دگەل بزاڧا كوردى يا كۆمىۇنستى يا بنگەھى وئ ل عىراقى ھاتىنە گرتن، ئەقە وئ چەندى دگەھىنت كۆ چاڧدئىرىيەك بەئزى ل سەر سنۆران ھاتبوو دانان.

حكومەتا عىراقى پىنگاڧىن بچوويك بۇ ھاڧىتبوون ژبو كارتىكرنا لسەر كوردان، كەنارى دناڧبەرا و تۆقى دا زۆر بەرفرەھبوو و دۆژمناتىا كەڧن بەردەوامبوو، وەسا ديار پىشھەچوونىن ھاتىنە ھاڧىتن پتر دبەرژەومندىيا حكومەتى دا بوون ژ كوردان، دبىت رىكىن نۆى كاودانىن ئابۆرى پىن دەقەرى بەئزىكرىان، بەلى ئەوان دەست ھاڧىت بزاڧا چەكدارى و دەقەر ب ساناهى كونترۆلكر بوو، پىرۆژى دارايى يى وىلايەتىن ئىكگرتىن ئەمىرىكا بۇ نۆمەكرنا بنگەھىن سەربازى ل سەر سنۆرى عىراقى ل خانقىن، پىشھەچوونا ئابۆرى يا دەقەرى سنۆردار كر بوو، ھەتا كۆ بەرژەومندىن بەئزى بۇ كوردان، ل سالا ۱۹۶۰ئ، ديار بوو كۆ دى ھىزىن ئىران پىشكەڧن و دى دەقەرىن كوردى ب كارىگەرىيەك زۆر ھىنە دابەشكرن.

۲. عىراق :

۱. پىرۆژى ئىكگرتنى :

بزاڧىن حكومەتا عبدالكريم قاسمى ژبو بدوماھىك ئىنا پىرسا كوردى ل سەنتەرى پىرۆژى ئىكگرتنى دا بوو، راگەھاندنا فەرمى لدۆر براىەتيا ھەمى عىراقىان بىڧىكا راگەھاند و پادىيۇيان ھەر ل پۆژىن دەستپىكى يىن حكومەتا قاسمى ھاتبوو راگەھاندن و بەردەوامى پىھاتبوو دان. گىرنگى پتر پىھاتە دان ب تايىەتى لدەمى برىارا زڧرىنا مەلا مستەفا بارزانى ژ ئىكەتيا سۆڧىەتى ھاتىە دان، بەلى مەلا مستەفا بارزانى نەبوو نموونىا قى دەستپىشخەرىن، كارتىكرنا ئەقى زڧرىن ھەزىكا مر، بزاڧان ھاتىنەكرن ژبو بدەستقە ئىنا ھەڧكارىيا ھۆزان، بەلى

ژمارەكا سنۆردارىكرى ب تايىەتى ئەوئىن داخووا پىشھەقانىا كۆمىۇنستان كرى ھاتىبوون دەست نىشانكرن، ژلايەكى دىقە ھەئىنەكرنا دىرۆكى يا كوردان بۇ ەرمىان وەك خۇ ماىە، ھەرەسا حكومەتا عبدالكريم قاسمى ئەو باومىرى بۇ كوردان چىنەكرى يە كۆ دادپەومىرى و يەكسانىن جەن پىشھاتىن سەردەمى حكومەتىن بۆرى يىن گرتىن.

ھەولپىن كارتىكرن لدۆر ھەئىستىن سىياسەتمەدارىن كورد ھندەك جاران رىكىن نەرم و ھندەك جاران رىكىن تۆند بكارئىنانىنە، د چەندىن نموونەيان دا، سەركردىن كورد د كونفرانسان دا داخوازكرىنە جوداھىان بەرچاڧ بكنە و گەنگەشى دگەل لايەنىن حكومەتى بكنە، وەزىرى حكومەتا عىراقى (خالد نەقشەبەندى) سەردەانا دەقەرىن كوردى بۇ حكومەتى كر بوو، ھەولدابوو ھىز و كارتىكرنا خۇ يا ئايىنى بكارىبىنت ژبو چارەسەكرنا ھەڧركىان داناقبەرا ھۆزىن كوردى دا، ھەرەسا ل ھندەك ھەلكەڧتان دا پارە ھاتىنە دان، داكۆ وەڧادارىيا ھۆزان بۇ حكومەتى بەئتە كرىن و گەلەك بقى چەندى رازىبوون. ل پاىزا ۱۹۵۸ئ، پىشھەچوون درىكا دانا پلرمىان دا دبەرژەومندىيا كوردان دا لدەقەرىن كوردى پەيدابوون، دەھمان دەمد، پىشھەچوون ل گوندىن دەقەرا بارزان ھاتە راگەھاندن، سەپىراى ھندى (مرن بۇ نەپىگىرىكەرا) بىڧىكا پادىوا وەك سزاا بۇ نەپىگىرىكرنا بەرنامى ئىكگرتنى ھاتبوو راگەھاندن.

ۆتەنەكن شەيخ مەھمۇدى حەفەيد

كوردان كرى، ل ھاقىن و پايزا سالا ۱۹۵۹ئى، كەلەك ژ وان زقرىن عىراقى، سەرۆك ھۆزىن زقرىن، خۆران، پارە پىن ھاتنە دان و دھندەك حالەتان دا چەك ژى پىن ھاتە بەخشىن داكو خۆ گرۇپپىن كۆمىيۇنىستى بيارىزن، دەزگەھىن و مزارەتا چاندئ بەردەموام ل دەقەرەين كوردى دگەريان و داخواز ژى دەھاتە كرن، كۆ دەپەين فرھەبن و خۆ لەپقىيا ياسا چاكسازيا ئەردى بگرن و رىزى ل داھاتى خۆدانىن ئەردىن خۆ بگرن، لدەستىپكا ھاقىنى، حكومەتەن برىار دابوو. كۆ ئەردى بەگزارەديان نەھىتە دابەشكرن، ئەگەر رازى بىن نەپتر ژ ۵% ژ داھاتى خۆ راكەن و سۆزى بدمەن كۆ زۆردارىي ل كرىكاران نەكەن.

ل ئەيلولا ۱۹۵۹ئى، ياسايا نۆى يا پەناپەران دەركەفت، ل چرىيا ئىكى يا سالا ۱۹۵۹ئى، چاكسازيا و مزارەتا چاندنەن پارگەھاندبوو، كۆ ھەمى بەلاقوكن وئ دئ ب زمانى كوردى و عەرەبى ھىنە چاپكرن، ھەرەسا دئ ھەولدان ھىنە دان كوردى بەھىنە دناف ئاگەھدارىيىن دى دا، ھەرەسا دئ زمانى كوردى، كەدەب و مېژوويا كوردى ھىنە زىدەكرن ل سەرمامەلەين نقىسىنەن كولىزا ل بەغدا و بەرنامەك بۆ ئەكادىميا كوردى ل سلىمانى. دروستكرنا رىقەبەريا گشتى يا خواندنا كوردى ھاتىنە پىشكىشكرن، بەلىن پىنگاقتىن زۆر كىم ژىو جى بەجىكرنا ئەقان چالاكىيان ھاتبوون ھاقىتەن.

حكومەتا عىراقى بزاڤكرىنە چاڤدېرىيا چالاكىين كوردى بكەت، ھەرەسا ھەولدان ھاتىنە كرن بتنى چەك ھىنگى ب كوردان بەھىتە دان وەختى دەرزەمەندىيا عىراق و وەلاتىن جىران دا كارىكەن، عىراق ھندەك پىزانىنان لدۆر چالاكىين برىكىن رىكخستىين سىياسى يىن كوردى، ژلايىن پۆلىس و سەربازان قە، چوو بەلگەنامەلەين باومرپىكرى و روون لدۆر رىكخستنا كارووبارىن كوردان ژلايىن حكومەتەن قە لەم دەست نىن، پارقىا كۆمىيۇنىستى يا عىراقى و ھىزىن نەرىكخستى ھاتىنە بكارىنىنان ژىو شكاندنا ھىزا ھۆزان، دگەل

پادىوا بەغدا بەردەموام دەھاقىتە كوردان و بارى نەئاسايى ب دژى كوردان پارگەھاندبوو، ب تايبەتى بدژى ھىزىن كوردى ئەويىن شەر بۆ نازادىيى دكرن، نقىسەرى ئامازە ب سەرەدمەريا نەگونجايى يا حكومەتەن بۆرى ب دژى كوردان كر بوو، كودەتا ئىمپىريالىزمى، پىسا سەركوتكرنا جۆتیاران، مفايىن چاكسازيا ئەردى و ئالۇزيا كاودانىن كوردان ل ئىرانى، بەلگەنامەين كوردان و تلىگرامى ژ كوردستانى و بەردەموام دەنگ و باسین كوشتەن كوردان ژلايىن رۆژنامە و پادىويىن عىراقى قە دەھاتە بەلاقكرن.

بزاڤەكا دى ژىو ژناڤرنا دەستەھلاتا ھۆزان، فشارا چاكسازين ئەردى بوو، ھەلۇيىستى دەمەبەگايەتيا سەرۆك ھۆزان بەرامبەرى جۆتیاران ب شىوئەبەكى بەرفرەه دناف پايان گشتى. دا بەلاقبوو، بەلى ب شىوئەبەكى سنۆداركرى پىنگاڤ ھاتبوو ھاقىتەن ژىو جى بەجىكرنا پلانا چاكسازيا و مزارەتا چاندنەن، چالاكىين و مزارەتا ناڤىرى ب شىوئەبەكى گشتى دەرزەمەندىيا سەرۆك ھۆزان دا ھاتىنە ئەنجام دان، دەھمان دەم دا، پىنگاڤ ھاتىنە ھاقىتەن كۆ گەلەك گوھورىينىن بەم نەھىنە ئەنجام دان.

بزىدەبوونا فشاران ل سالا ۱۹۵۹ئى، بەھارا سالا ۱۹۵۹ئى، نەيا ب ساناهى بوو بۆ كورد و حكومەتا عىراقى، حكومەتا مەشقىن سەربازى يىن دەستىپكى بۆ كوردىن ھەلېزاتى پىشكىشكرىنە، بەلى يا خەمگىن بوو ژبەركۆ چەك ژلايى ھۆزىن گومان لىكرى قە ھاتبوو ھەلگرتن، ل گولانا ۱۹۵۹ئى، ھندەك ئەردى ھۆزان ژلايى ھندەك سەركردىن ھۆزانقە ل سلىمانىن ھاتبوو گرتن، دچوارچوقىن قى فشارا زىدە يا حكومەتەن قە ھندەك ئەندامىن قان پارتان بەرەڤ تۆركيا و ئىرانى قە چوون و سەرۆك ھۆزا برادۆست (شەيخ رەشەد لۆان) دناف وان دابوو، ئەوئ شەر دگەل ھىزا دكرن، بەرى داخوازا پەناپەرىيى ل تۆركيا بكەت، ب ھەر شىوازەكەن بىت، عىراقى پەيوەندىين نەيىنى دگەل پەناپەران دروستكرن، پىشتى حكومەتا عىراقى داكۆكى لدۆر بكارىنىنانا سىياسەتەك نەرمتر بەرامبەرى

۳. تۇركيا :

وھلاتى تۇركيا ب شىۋمىيەكى قەرمى ددەت دياركرن، كۆ چوو ئاريشەين كوردى ل دەھرىن تۇركيا نين، بەلى، ھەمى ھزروبير و بووچوون وەسا ددەن خۇياكرن، ل سالىن ۱۹۵۰ئ، پىرسا كوردى تۇركيا ئىخستبوو ددراھەكى زۇر تەنگ و سەخت دا وەك چەندىن سالان ھەين، ھەوا سىاسەتا تۇركىكرنا كوردا يا بىكىن ژناقبرنا ناسنامەيا ھۆزىن كوردى ل رۇژھەلاتى تۇركيا سەركەفتى نەبوو، ژبو لاوازكرنا ھەستە ھەفكارىي يى كوردا، سانسۇرىن پاراستن يىن تۇند ل سەر ھەمى چالاكىين كوردا ل سەرانسەرى تۇركيا ھاتبوون دانانن.

ئەو پەنابەرىن ژ عىراقى چووينە تۇركيا، ل بەھارا ۱۹۵۹ئ، زۇر ب ھويىرى و كويىرى دۇيفجوونا وان دەھتە كرن و ئىخستبوون دبن چاقدىرىيەك تۇندقە، لدەمى ئەو ل تۇركى، تۇركيا ب ھەمان شىۋازى سەردەرىكرنا كوردا ل تۇركيا سەردەرى دگەل دكر، پىتريا جاران، تۇركيا فشار دئىخستەنە سەر پەنابەران دناخۇيىن تۇركيا دا ئاكنجى بن، بقى چەندى ئاريشە بۇ كوردىن عىراقى پەيدابوون، كۆ دقەت دناخۇيىن تۇركيا ئاكنجى بن يان ژ تۇركيا دەرەكەفن.

حكومەتا تۇركيا ھەولپن بەيز ئەنجام دابوون ژبو ژناقبرنا سىستەمى ھۇزايەتت بىكا پالدا نا كوردا بۇ ناف قۇناغىن ژيارا نشتىمانى دا بىكا دامەزاندنا تۇركان دناف كارووبارىن كوردا دا، ھەرەسا بىكا سنۇردارىكرنا پەيوەندىيان دناقەرا كوردىن تۇركيا و كوردىن وھلاتىن ھەقسۇر دا، ھەرەسا تۇركيا دانپىدانن ب پىدقەيىن پەنابەرىن كورد ناكەت، داكو مەترسىي لىسەر سنۇران دروست نەكەن و ھۇزان وەسا ھزركىبوو كۆ نەنارامى لىسەر سنۇران ھاتىە ژناقبرن، ھىزىن پاراستن چاقدىرىن ھويىر داناپنە سەر خالىن سنۇرى، دگەل قى چەندى دا ھندەك بەلگەنامە وەسا نىشان ددەن شەر دناقەرا كورد و تۇركان دا ل رىقەبەريا كارووبارىن كوردا دا پەيدابووينە، ھەرەسا نىسپىنگەھا كوردى دناف دەزگەھى والگىريا نەتەوھىي يى تۇركى دا (TNSS) ھاتىە دروستكرن، دەھمان دم دا، ھەر دوو وەزارەتىن ناخۇيى و تىما گشتى يا تۇركيا بەرژەوندىين باش د چالاكىين كوردا دا دىتى نە.

كورد ل سەر ھەمى جادە و رىكىن تۇركى دەھتە دىتن و ھەتاكو ھندەك جەين سىياسى و لەشكەرى ژى وەرگرتبوون، كوردىن نەعەشىر، ھىشتا زۇر گرېدايى ئاريشەين كىم نەتەوھىي بوون، ژبەركۆ ھەتا وى دەمى ژى حكومەتا نەپادىنيا بوو كا كىز كورد يى باومرىن يە، چاقدىرىن تۇند دانابوون سەر قۇتابيىن كورد ئەوين ل زانكۇيا دخواند، چالاكىين سىياسى يىن كوردا و گرۇپىن كوردا ئەوين دناف لەشكەرى دا.

ۋىتەكن شىخ ئەھمەد بارزانى

ل ساللا ۱۹۵۷ئ، ھندەك دەنگ و باس بەلاقبوون، كۆ ژمارەك ھۇزان دەستىپكىرىنە بەرەف جەين خۇ يىن رەسەن ل رۇژھەلات و باشۇرى رۇژھەلاتى تۇركيا بچن، لىقى دەمى دا فشارا حكومەتت بۇ سەر كوردا دەست ب نەرمىيى كر بوو، شۇرەشا عىراقى و ئەنجامىن وئ يىن سەخت، ھزركە نۆى بۇ ترسا شەرى كوردا پەيدا كر، دەھمان دم دا، دانوستاندن بۇ كارووبارىن كوردا درۇژنامەيان دا ھاتنە قەدەغەكرن، ھىزا ئىمناھى ھاتە تۇندكرن، ژ قەرىزا ئەقان پىنگاڧىن تۇركيا ديار بوو، كۆ حكومەتا تۇركيا ب ھوشىارى ھايدارى پىرسا كوردى يە.

دياركرن، كورد ژ ئاف لەشكەرى، دەرگەهەين مەدەنى ھاتىنە دەركرن، ھەرەسا ل سەر ھاتىنە قەدەغەكرن كۆ بەشدارىن دېشەسازىيا كار دگەل بەرگىرىيا نشتىمانى دكەت بگەن، دەھمان دەمدا، ل دەمەج ديار بوون كۆ ھۆتابىن كورد ل دىمەشق پشكدارىن دچالاكىين سىاسى دا دكەن دەھاتنە گرتن، سزايپن چالاكان دناق چالاكىين كومىۇنستان دا ب شىۋەيەك ديار بەرفرەھەبوون، مەرەما ژق چەندى دوماھى ئىنا چالاكىين نە دلج حكومەتە بوون.

ناسنامەيا نەتەھەيى يا كوردى دكۆمارا ئىكگرتىيا عەرەبى دا ب سىياسەتەك زۆر تۆند ھاتبوو سنۆرداركرن، ب تايەتى سانسۆرەك تۆند ل سەر رۆژنامەين كوردى ھاتبوو دانانن، ل كاتوونا ئىكە يا سالا ۱۹۵۸ئ ھاتبوو قەدەغەكرن، دەھمان دەم دا، سەرۆك ھۆزىن كوردى يىن جوداخواز ژ دەرڧەيى ياسايىن دابوون نىاسىن، ھەرەسا گۆھدان ل زمانج كوردى ل سەر دەرگەھەين راگەھاندىن ھاتبوو قەدەغەكرن، بەلج رادىۋا قاھىرە ئامازە ب خواستىن نەتەھەيەك كورد ل عىراق و ئىرانج دكر، پرۆگندەيىن كۆمارا عەرەبى لدۆر پىرسا كورد، سۆزا سەرەبەخۆيە نەبوو كورد و پتر ژ بەغدا ئارمانجكرىين كونترۆلا كوردان بوون، ھەرەسا چاكسازيا ئەردى داھاتىن كوردىن ل رۆژھەلاتىن سۆرىيە كىمكر بوو، سزايپن تۆند بۇ وان ھاتبوو دانان ئەوین پەيوەندى دگەل كوردىن عىراقىن ھەين.

ھەوین دروستكرنا رىك و پىشنىخستنا ئابۆرى ل رۆژھەلاتىن تۆركيا دەستپىكر بوون، ڧەكرنا جھان بۆ رىكەين ترافىكەك ۋەك ئىرانج ھاتىنە پىشقەبىرن، كۆ مەرەما سەرەكى ژى بئەجھكرنا ھىزىن سەربازى و كونترۆلكرنا كوردان بوو نەك پىشنىخستنا وان. ل بەھارا ۱۹۵۹ئ، پىشنىياز ھاتنەكرن ژىۋ دروستكرنا رىكەك نۆى ژىۋ زىدەكرنا پرۆپاكنەھيان بەرامبەرى كوردان داكۆ ب سىياسەتا نۆى يا تۆركيا رازى بن.

۴؛ كۆمارا ئىكگرتىيا عەرەبى: كۆمارا عەرەبى بەرىخۆدايە پىرسا كوردى برىكا كونترۆلكرنا ناخخۆيى و دىركرنا كوردىين سۆرىيە ژ نەتەھەپەرەمەين كورد ل ۋەلاتىن دى، كۆردىن كۆمارا عەرەبى نەۋەك كوردىن عىراق و ئىرانج نە و مفا ژ ۋى ئازادىيا لدەڧەرەين جىايى يىن بتتى و لدەڧەرەين ڧەقەتيايىن كوردى ھاتىنە بدەستقەئىنان نەدىتبوو. ژبەر ھندى حكومەتا ناڧەندى شىايە چاڧدېرى ل سەر چالاكىين كوردان بگەت و ڧىچ چەندى شىان دايەنە حكومەتە كونترۆلى ل سەر كوردىن خۆ بخۆ بگەت.

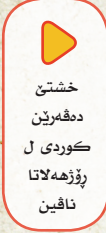
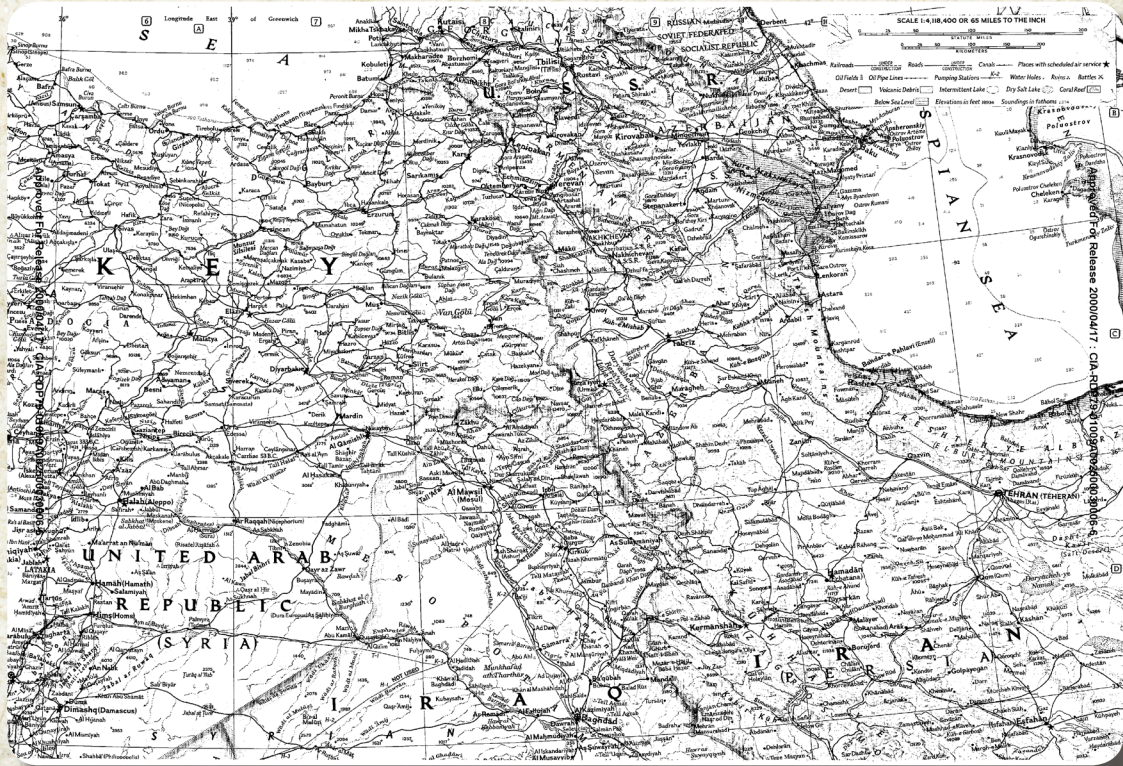
ھەلۆىستى نەتەھەپەرەمەين عەرەب يىن كۆمارا ئىكگرتىيا عەرەبى دەلىڧەك زۆر كىم بۆ كوردان ھىلايە، دماۋى پىشھاتىن ۳۰ سالىن بۆرى دا ھاتىنە دياركر، كۆ كوردىن سۆرىيە كىمتر ژ كوردىن ۋەلاتىن ھەڧسئۆر ھاتىنە سەرکوتكرن ۋەك دپشھاتىن سالىن ۱۹۵۰ئ ھاتىنە

راگەھاندىنا كۆمارا مەھاباد

كابيننا حكومەتتا مەھاباد

خشتن
دەقەرىن
كوردى ل
رۆزەھەلاتا
ناھىن

بزاقا نەتەھەيى يا كوردى :

۱. بلنڭبونا ھەزرا نەتەھەيەتيا كوردى :

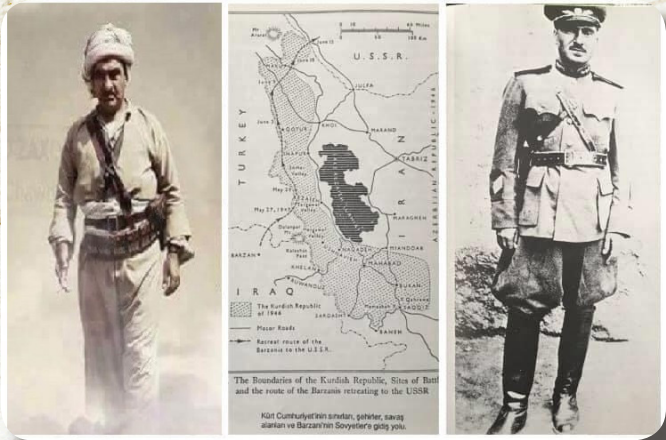
ل ساللا ۱۹۲۷ئى دامەززاندىبوو، داكو بەردەوامىيى بەدەت ھەزرا سەربەخۇبونا كوردستانى، ل ھەمان سال، ھەندەك شەھەر و پىكدانا ل چىايى ئارارات ل تۆركيا روويدان ھەتا ساللا ۱۹۳۰ئى ئەف بزاقە ھاتە شكاندن و (ئىحسان نۆرى پاشا) نەچار بوو بەرەف تەھرانى چوو. ل ساللا ۱۹۳۷ئى، جارەكا دى كوردان دەست ب ئىقنىن خۆ كرن و ژلايى تۆركيا قە ھاتنە سەركوتكرن و ئىزىكى سالەك شەھەر ل دىرسەم بەردەوام بوو، كو ئقيرى حكومەتا تۆركيا ژن و زارۇك كۆمكوژ كرن، ب تايەتى لدەمى سەركردىين دەقەرئ شەھەر ل جھىن ناسى كرىن، ژ ھىنگى وەرە، تۆركيا بەردەوامى دايە تەكتىكا خۆ ب رەنگەك مەترسىدار و دەرگەھىن وئ دايە دياركرن، كو « تۆركىن چيا ب شىوہىەك تەمامم و ناشىانە ھاتىنە ژناقىرن».

لدويف بەلگەنامەين ھەوالگىرىيا ئەمىرىكى، بزاقا نەتەھەيى يا كوردى و شۆرەشا ماوہىيى دناف كوردان دا پتر ژ سەد سالىن بۆرى دەستپىكرى يە، بەلى ھەتا دوماھيا شەرى ئىكى يى جىھان ھەزرا نەتەھەيەتيا نۆى يا كوردى سەرھەداقە، شەستنا دەولەتا ئوسمانى ل ساللا ۱۹۱۸ئى، دەلىقە بۆ كوردان پەيدابوو، كو ناقى وان دناف رىكەفتنامەيا سىقەر يا ساللا ۱۹۲۰ئى، دا بەيتە بەحسكرن، ئەقى بەلگەنامى پىشكەفتنا ھەبونا كوردان سەلماند و يى داخووا دانپىدانا سەربەخۇيا كوردستانى، ئەوا ئەردى وئ دناف باشۆرى رۆزەھەلاتى تۆركيا دا ھاتىە كونترۆلكرن دكەت، بەلى رىكەفتنامەيا سىقەر نەھاتە جى بەجىكرن و ل تىرمەھا ۱۹۲۳ئى، پەيماننا لوزان ياكۆ تىدا كورد ھاتىنە پىشت گواھىتتىن جەئ وئ گرت.

كوردىن عىراقى ب ھەمان شىواز ھاتىنە ب شىوازى كرن، ل ساللا ۱۹۱۸ئى، شىخ مەحمود كورئ شىخ سعیدى عەشىرا بابان، پىشوازىا بەرىتانىا كر و ەك حوكمدارى باشۆرى كوردستانى ھاتە دامەززاندىن، بەلى ھىقىين كەسايەتى يىن شىخ مەحمودى بۆ ئەگەرئ روويدانا شەرى دگەل بەرىتانىا ل ساللا ۱۹۱۹ئى، ژ قەرئىزا قى چەندى ھاتە دەركرن بۆ ھندى، ل ساللا ۱۹۲۲ئى، ەك حوكمدار دەيتە زفراندىن، بەلى دناقبەرا سالىن ۱۹۲۴ تا ۱۹۳۰ئى، بەردەوامى دا شەرىن خۆ ب دزى حكومەتىن عىراقى.

ل سالىن پىشتى ھىنگى دا، خەونا سەربەخۇيا كوردستانى برىكا شەرىن دناقبەرا كورد و حكومەتىن عىراق، ئىران و تۆركيا ب بەردەوام ماساخ، سىاسەتا تۆركيا ژبو ژناقىرنا كوردان بۆ ئەگەرئ روويدانا شۆرەشىن كوردى ل سالىن ۱۹۲۳ و ۱۹۲۵ئى، ژقەرئىزا قى چەندى، گەلەك ژ پەناپەرىن ئەقان شۆرەشىن نەسەركەفتى پەناپەرى سۆرىي بوون، ل وىرى كۆمەلا خويبوون (كۆمەلا سەربەخۇ بوونى)

وئەنەكەن
مەلا
مستەفا
بارزانی

۱۹۴۲ سالدا نەرازیبوونەکا بەرفەرەهە
یا مەترسیدارا کیم بوونا خۆرانئ
لەدەقەرین کوردی ل عێراقی پەیدابوو

ل دەستپێکا سالدا ۱۹۲۲ئ، (رمزا شاھ پەهلەوی) دەست ب سیاسەتا دەرکەنا سەرۆک ھۆزان کر، کۆ بقی رێکی شیا کونترۆلی ل سەر رێکخستنا شەری بکەت، دگەل شەستنا ھێزین ئیرانی ل سالدا ۱۹۴۱ئ، سەرکردین کوردا ئەف چەندە بھۆ بدەئیشە زانی کۆ جارەکا دەست بزاقین خۆ بکەن قە، بقی چەندئ (محەمەد حەمە رشە بەگزاڤئ بانە) کونترۆلا خۆ دانا سەر سەردەشت، بانە و سەقەز، کۆ ئەف دەقەرە دکەقتە دنایەرا دەقەرین کونترۆلا بەریتانیا رۆسیا ل سەر، بقی چەندئ حکوومەتا تەھران نەچار بوو دان پیدانی ب دەستەلاتا وی بکەت، بەئ ل سالدا ۱۹۴۵ئ، کوردەکی بناقئ (مەحمود ئاغایی کانی سینان) بەریتانیا ھێزین ئیرانی رشید نەچارکر بەنا بەری عێراقی ببت.

گرنگترین پێشەتات و روویدان ھاتینە پێش، دامەزراندنا دەولەتا سەریەخۆیا کوردی یا مەھاباد بوو، ل سالدا ۱۹۴۱ئ، لەدەستپێکا داگیرکاریا ئیکەتیا سۆقیەتی ل رۆژنایەتی ئیرانی، بەلگەنامە وەسا ددەن خۆیاکر، کۆ ئیکەتیا سۆقیەتی نەرازیبوونەکا کیم نیشان دابوو، بەئ ل سالدا ۱۹۴۵ئ، کۆمیونیستنا داخوایین نەتەوہ پەرورین کورد ب باشی بکارئینابوون، ل سالدا ۱۹۴۳ئ، ریکخراوا نەینی یا نەتەوایەتی یا کوردی (کۆمەلە) ھاتە دامەزراندن، فشارین ئیکەتیا سۆقیەتی ژبوو دانپیدانا کۆمەلە، ل نیسانا ۱۹۴۵ئ، (قازی محمەد) چوو دنای رێز قی کۆمەلە دا و بەلەز ناف و دەنگ بوو و بۆ سەرۆکی قی پارتی، ل ئەیلولا ۱۹۴۵ئ، ژبوو پتر نامۆزگاربیان ئیکەتیا سۆقیەتی داخوایا سەردانا قازی محمەد و ھندەک سەرۆک ھۆزین کوردی بۆ ئیکەتیا سۆقیەتی کربوو، لەدەم زقرینا خۆ، قازی محمەد (پارتیا دیموکراتا کوردستان)، ئەوا بەلەز جەھ کۆمەلە گرتی دامەزراند.

ھەر وەسا ل دەقەرا بارزان، کونفیدراسیۆنا عەشیران لژیر سەریەرشتیا شیخ ئەحمەد بارزانی بەردەوامی دا شەری ب دزی ھیزین حکوومەتا عێراقی و ل سالدا ۱۹۳۲ئ، بەریتانیا ھیزین ئەسمانی یین بەریتانی دەیتە شکاندن، دنەنجام دا شیخ ئەحمەد بارزانی و برایی وئ مەلا مستەفا ل ژیر چاقدیریا حکوومەتی ل سلیمان دەیتە ئاکنجیکر، لەدەم ل سالدا ۱۹۳۲ئ، عێراقی بەشداری د کۆمەلا گەلان دا کری، پەیمان ل دۆر مافین کیم نەتەوہیان ھاتبوون نقیسین، بەئ بەندیین ئەقان پەیمان جوجاران ب تەمامی نەھاتینە جی بەجیکر و کورد ب ھزاری دترسی دابوو، ل سالدا ۱۹۴۲ئ، نەرازیبوونەکا بەرفەرەهە یا مەترسیدارا کیم بوونا خۆرانئ لەدەقەرین کوردی ل عێراقی پەیدابوو، ئقی دەمی دا مەلا مستەفا بارزانی گرتیخانە ل سلیمان شکاند و زقری گوندئ بارزان، دانوستاندن دنایەرا کورد و حکوومەتی دا ھاتبوون راونستاندن، ژبەر شەری دنایەرا بارزانیان و پۆلیسین عێراقی دا ھاتینە روویدان، مەلا مستەفا بارزانی ھاتبوو ئازادکر و شیخ ئەحمەد ژ ھاتبوو بەردان، حکوومەتا عێراقی بەریتانیا ھندەک عەشیرین کوردی نیزیکی ھزار شەری بارزانی نەچار کر بەرەف ئیرانی بجن، پستی ھینگب ب ماویەکی کۆرت، مەلا مستەفا بارزانی و ھەقالبین خۆ پشکداری د کۆمارا مەھابادا کر.

ل ئیرانی، کوردا مفا ژ کارتیکرنا پێشەتاتین شەری دووی یی جیھانی وەرگرت و خۆ ژ کارتیکرنا تەھران قەکر، ل سالدا ۱۹۱۸ئ، (اسماعیل ئاغا شکاک) سەرۆکی ھۆزا شکاک سەرکەفتن دکونترۆلکرنا دەقەرین رۆژنایەتی دەریاچا ئۆرمین ئینا بوو و بۆ ماوی ۴ سالان وەک حوکمدار دەستەلات ل سەر کر بوو، ل دەقەرین باکوژی ھەلبجە، (جھضر سۆلتان) سەرۆکی ھۆزا (ئەفرۆمان - ھەورامان) ب شیویەکی سەریەخۆ تا سالدا ۱۹۲۵ئ، دەستەلات لەدەقەرئ کر بوو.

وئىن كۆمبۇونا ئىمزاكرنا
پەيمانا سېقىر يا سالا ۱۹۲۰

ل ۱۱ چىرىيا ئىككى ۱۹۴۵، مەلا مستەفا بارزانى و گىرۇپەك ژ ھىزىن وى ياكۇ لىدوماھيا ھەيشى زىدەبۇوين و گەھشتىنە ئىزىكى ۳ھزار شەرکەران، لىدۇيف داخاوا ئىكەتتيا سۇقىھەتى چوونە دناف ئىرانى دا و ب نەرازيبۇونا قازى محمد ھاتنە ئاكنجىكرن ل ۱۵ كانوونا ئىككى يا سالا ۱۹۴۵، قازى محمدى (كۇمارا مھاباد) دگەل پەرلەمانەك ۱۳ ئەندامى دامەزراندبۇو، ل ۲۲ كانوونا دووئ ۱۹۴۶، قازى محمد وەك سەرۆك كۇمارا نۆى ھاتە ھەلبىزارتن، ئەف پىشھاتە تا كانوونا ئىككى يا سالا ۱۹۴۶، ژبەر ھەفركيا عەشىرەتان، نەئىك رىزيا نافخۇبى و فشارىن زىدە يىن تەھرائى ، وپ قەكىشا ھارىكارىين ئىكەتتيا سۇقىھەتى، شكەستنا مەلا مستەفا بارزانى و چوونا وى و ھىزىن وى بۇ ئىكەتتيا سۇقىھەتى ب بدوماھى ھاتن.

نەتەوايەتيا نەشۇرۇ :

بىگومان ھىزا دەولەتا سەربەخۇ يا كوردستانى دناف دانعەمران دا زۇر بەيزە، لىدەمى كوردان بتىن ماين، ھەرەوسا بەرى تاكىن كورد جەين پىن خۇ ل سەر ئاستىن ژيارا ئابۇرى و سىياسى بىين ل وان وەلاتىن لىدزىن، تىشەك زۇر ب ساناهى بۇ تۇ گىرۇپىن كوردان ب چەك قە بىينى ب دزى نەيەكسانيا حكوومەتپىن نافقەندى، پىترىا سەركردىن نھا يىن كوردان تاكىن شارستانى نە و داخاوا ژيارا نۆى دكەن، زارۇكىن وان خواندنىن ھەرمى خواندینە، دەزگەھىن بازىرگانى و تايبەنمەند دروستكرىنە، لەورا گىرۇپىن سىياسى يىن ھووشيار دامەزراندینە، كۇ پىكھاتىنە ژ كوردىن كۇمىؤنست و ھەفدزى كۇمىؤنستان، ئەف چىلىن نۆى زۇر ب تشىين كوردىقە گىرداينە، دگەل ھىندىدا، ئاگەھدارى ھىندىنە كۇ پاشەروژا كوردان گىرداى ئىك رىزيا نەتەوويى يە نەك گىرداى دابوونەرىتپىن چفاكى نە.

دامەزراندنا ھەرىما كوردى ل دەقەرىن كوردى، ھەرچەوايىت، ھەتا قى دەمى پىرسەكا زۇر ھەستىار دەمىشكىن گەلەك كوردان دا، ئەف نافقە پىتر دگەل بزاقا سەربەخۇيا كوردستانى يا مەلا مستەفا بارزانى سەرۆكاتيا وى دكر ھەفالكار بوو، ھەر ژ دەستپىكا زقرىنا خۇ ژ ئىكەتتيا سۇقىھەتى، مەلا مستەفا بارزانى خۇ كر بوو، (سەركردى كوردان)، بەلىن گەلەك ژ كوردان بى چاقى بەرىخۇ نەدا نافىرى، راپۇرتان بەردەوام داىەخۇياكرن، نافىرى ، كۇمىؤنستە، دۇژمنى كۇمىؤنستايە، پىشەفانى قاسمى يە، ب دزى قاسمى يە، نەتەووپەرورە، سەركردەك تاكەكەسى يە، بەلگەنامەين ھەوالگىرىا ئەمىرىكا داىە دياركرن، ئەف ھەر دوو پەيلىن دوماهىيە دراستن، دەلىقىن بدەستقەئىنانا نافدارىي و پىشەبەرنە كەسايەتيا خۇ بخۇ كارتىكرنا لىكرىنە، كۇ گىرنگى يە كىم بدەت ئەگەرىن ل پىشە شەران، نافىرى ژ دىرەفە پىشەفانىا عبدالكرىم قاسمى دكر، ژبەر ھىندى وەختى بۇ وەختى پىشەفانىا عبدالكرىم قاسمى بدەستقە دئىنا، ھەرەوسا چەندىن جارن ھاتىە دىاركرن، كۇ دى مەلا مستەفا بارزانى ھەمى پەيوەندىن خۇ گەل حكوومەتا عىراقى برىت، ئەگەر ھاتوو قاسم مىر يان ھاتە كوشتن، دەھمان دەم دا، لىقىرى ھىندەك گۇمان ھە بوون، كۇ مەلا مستەفا بارزانى پەيوەندى دگەل رۇسىا دروستكرى بوون و دا ب پىشەفانىا رۇسىا بۇ دروستكرنا دەولتەك كوردى يا سەربەخۇ رازى بىت.

سەرپىراي ھىندى مەلا مستەفا بارزانى جوجاران ناقدار نەبوو دىناڧ سەرۆك ھۆزىن كوردى دا، بەلى پىنگاڧىن بەيز ھاڧىتىنە زىبۇ بەدەستەئىنانا پىشتەقانىا ھۆزىن كوردى ل عىراقى، ھەرەسا ناڧى وى بزاقەك نەپنى ڧە ھاىتە گرىدان زىبۇ بەدەستەئىنانا پىشتەقانىا كوردان ل ئىران، سۆزى و تۆركىا، ھەڧكارىيا مەلا مستەفا بارزانى دگەل ڧىككومەتا عبدالكرىم قاسمى و ئىكەتيا سۆڧىيەتى بۇ ئەگەرى لاوازييا وى د بەدەستەئىنا پىشتەقانىا سەرۆك ھۆزىن كوردى و گروپپىن كۆمىۋىستى دا، ھەرچەواىت، مەلا مستەفا بارزانى دگەل ۵۰ كەسايەتپن دى مۆلەتا دروستكرنا پارتيا دىموكراتيا كوردستانا-عىراقى بەدەستەئىنا بوو، ئەڧ پارتە نەبىتنى بىتنى رىكخراوەك بۇ زىبۇ نىشان دانا نارمانجىن سىياسى، بەلكۇ چالاكپىن نەپنى زى ئەنجام ددان.

وەسا دەپتە خۇياكرن بزاقا كۆمىۋىستى سەتتەرى ھەڧىيەمانىا پارتيا دىموكراتا عىراقى بە^(۴) كۇ ھىندەك جاران بناڧى پارتيا ئىكگرتىيا دىموكراتا عىراقى دەپتە نىاسىن) زلاى مەلا مستەفا بارزانى ڧە سەركرادىيەتيا وى دەپتە كرن و پارتيا كۆمىۋىستى عىراقى بوون، بەلگەنامەپن ھەوالگىريا ئەمىرىكى، سەرۆكى پارتيا كۆمىۋىستى عىراقى، (خەمزە عبداللە)، وەك ھەڧالەك زۆرى نىزىكى مەلا مستەفا بارزانى ھەر ز سەردەمى كۆمارا مەباد وەرە نىشان داىە، ھەرەسا ھەوالگىريا ئەمىرىكا د بەلگەنامەپن خۇ دا داىە دىاركرن، كۇ سىياسەتمەدارپن دى پىن كوردى، وەك (خالد نەڧشەبەند) و پلەدارى سەرىازى (لىوا طاھر مصطفى بامەرنى) سەركرى ھىزىن چەكدار و (شىخ سلىمان بارزانى) بۇ كۆمىۋىستى كار دكر.

سەرپىراي ھىندى، بەلگەنامەپن ھەلسەنگاندنا بەيزىوونا كۆمىۋىستى نەھاىنە دىاركرن، بەلى ھىندەك گروپپىن كۆمىۋىستى دەست ب بزاقپن نەپنى ل ئىران، سۆزى و تۆركىا لىزىر چاڧدىريا عىراقى بۇ بەيزكرنا ھزرا سەرىبەخۇيا كوردستانى كرى يە، ل سالا ۱۹۵۹ئ، ھىندەك ئەندامپن تۆرەكا نەپنى ل ئىرانى ھاىنە گرتن، لىقى دەمى كوردپن ئىرانى دابوو خۇياكرن، ئەو كۆمىۋىست بوون نەك كوردپن نەتەومەپەرەمەر بوون.

نارمانجىن نەتەومەپەرىن كورد ز ئىك جودانە، ئىك ز خالىپن گرىنگ و دىار پىن ھاىنە دىاركرن، ئىكگرتنا كورد بۇ سەركەڧتنى زۆر گرىنگە، مەلا مستەفا بارزانى دگەل (شىخ لەتىڧ بەرزنجى)، (شىخ رشىد لوان) و ھىندەكپن دى بۇ بەرەڧانىكرنا پىرسا كوردى

كۆمىۋىنو، پىريا سەركرىپن كوردان داخاوازا سەرىبەخۇپىن پىر ژھەرىمەكا ل لىر چاڧدىرىيا عبدالكرىم قاسمى و كۆمىۋىستىن ڧە دكرن، سەرۆكى ھۇزا ئاكو، (عەباس مامەند ئاغا) دەست ب پەپوئىدىيان دگەل ژمارەكا ھۇزان وەك دزەپى، ھەركى و خۇشناو كر بوو زىبۇ دروستكرنا ھىزەكا ئىكگرتى ل پىشت مەلا مستەفا بارزانى، بەلى بزاقپن وى دىب ئەنجام بوون، ھىندەك سەركرىدىان وەك شىخ لەتىڧ بەرزنجى، كۇ بەردەوام پەپوئىدى دگەل مەلا مستەفا بارزانى ھەبوون و باومىرى بەندى ڧەكرنا دەرگەپن ئۆپۇزسىۋىن دى بىتە ئەگەرى بەيزىوونا مەلا مستەفا بارزانى پىر ز لاوازكرنا وى. دەھمان دەم دا، بەلگەنامەپن داىە دىاركرن، كۇ شىخ لەتىڧى و (حمىد بەگى جاڧ) دەست ب رىكخستنا بزاقەك زىبۇ ژناڧىر ھەمى چالاكپىن كۆمىۋىستىن و پارتيا دىموكراتا كوردستانى كر بوو، ھىندەكپن دى وەسا ھزركرى يە، كۇ ھەڧرىكا گروپپىن ناڧخۇپى وەك شەرى دناڧەرە بارزانى و زىبارپىان دا لىدۇر كوشتان كورى سەرۆك ھۇزى زىبارپىان، پىگەھى كۆمىۋىستىن ل دەڧەرىن كوردستانى بەيز كر بوون.

پىشنىاز بۇ ڧىككە خۇبىرڧەبرنى :

دىناڧ وان پىشھاىپن ل عىراقى و ئىرانى دا ھاىنە پىش، پىن كۇ دى ب شىۋەپەك ھەستىار ھىزا لەشكەرى بەرەڧ بەيزى بەن، كوردان شىانپن ھەپن كونترۆل ل سەر دەڧەرىن ھۆزىن خۇ بگەن، ئەگەر بىتنى دەستى كوردان دا، بەلى ئەڧ پىشھاىتە ب شىۋەپەك بەيز ناھىنە رىكخستىن و دبىت كاودان بەپنە گوھورپن، ھەرچەواىت، دى ئىكەتيا سۆڧىيەتى ئامادەپىيا خۇ زىبۇ بەرڧرەكرن و بەيزكرنا چالاكپىن پىشتەقانىكرنا بزاقا ئۆتۆنۋىمى نىشان دەت، پۇزنامەپن كۆمىۋىستى ل عىراقى پىشتەقانىن گەرمپن ڧىچ چەتدى نە، كۇ برپىكا داخاوازاكرنا جى بەجىكرنا ماڧىن نەتەومەپى پىن كوردان و دەھمان دەم دا، ئىدانەپىا جۇداخۇازىيا نەتەومەپى يا كوردى دكەن.

لىقى سەردەمى دا، ھەمى و ب تاىبەتى ئىك ز بناڧىن داخاوازاكرنا ئۆتۆنۋىمى كوردان رىكا ھىزا تۆند و تىزىا ھۇزايە، ھىندەك سەركرىپن دىارپن كوردان پىن دناڧ لەشكەرى، بازنەپن سىياسى و كارپن گرىنگ دا پىن ھەپن، ھەرەسا كەنالى ھارىكارپىان برپىكا نۆپنەرىن ئىكەتيا سۆڧىيەتى ل عىراقى لىبەردەست بوو، بىتنى ڧىككومەتپن ئىمانھى دناڧ دا درپىكا جوداخۇزىيا كوردان دا راوەستاپنە، ئەگەر ڧىككومەتپن عىراق و ئىرانى ھاىنە رووچانپن، ز ڧەرىزا قان پىشھاىتان دبىت دەولەتەك كوردى بەپتە دروستكرن.

پەراوێز :

۱. دەرلەگەنامەیان دا ئەف چەندە ھاتیە نەقیسین، بەلەن
ییا دورست زەراقی سۆرانی یە ل دەھەرا دیارکری
دەھتە بکارئینان قەكۆلەر
۲. نەفیری شاشیەك ھەبە، ژێدەرئین دیرۆکی داہە
دیارکرن، کوردان پیتئین نەقیسین ھەبوون، بەلەن
پشتی بەلابووونا ئیسلامی دناف کوردان دا،
کورد نەچار بووینە پیتئین زمانئین وان نەتەوبیان
بکاربیین یین دناف دا دژیان.
۳. نەبیتن ئەف ناسناقە کەسایەتئین گرتدایی
ب رێبازئین ئایینی قە ھاتیە بەخشین، بەلەكۆ
ناسناقەك ئایینی یە بۆ کەسایەتئین شارەزا
دبیاقی ئایینی ئیسلامن دا دەھتە بکارئینان و
کورد پەیفە مەلا بۆ شیخی بکاردئینن.
۴. ئەو بخۆ پارتیا دیموکراتا کوردستانا عێراقی
یە و بۆ ماوہیبەکی بناقی پارتییا نیکگرتییا
کوردستانا عێراقی ھاتبوو بناقکرن قەكۆلەر